

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В СИСТЕМІ НЕФОРМАЛЬНОЇ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

THE MANAGEMENT FEATURES OF PROFESSIONAL COMPETENCE DEVELOPMENT OF ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS IN SYSTEM OF NONFORMAL CONTINUING EDUCATION

Стаття присвячена одній з актуальних на тепер проблем організації управління неформальною освітою вчителів початкової школи у міжкурсовий та міжкатестаційний періоди. Незважаючи на досить досліджене саме поняття «професійна компетентність» та її складників, у статті вперше подається мобільна модель розвитку професійної компетентності учителів початкової школи засобами неформальної освіти. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури подаються наявні погляди на ресурси та етапи розвитку професійної компетентності та визначаються ресурси та етапи розвитку професійної компетентності саме у рамках неформальної освіти. У статті розкриваються компоненти професійної компетентності вчителів початкової школи, описуються детально етапи розвитку професійної компетентності відповідно до стажу, категорії та віку вчителів: мотиваційний, змістовий і технологічний. Надаються блоки ресурсів неформальної освіти: пізнавальний, методично-технологічний та практичний, і рекомендації щодо їх застосування відповідно до етапів розвитку професійної компетентності вчителів. Особлива увага надається управлінським аспектам організації професійного розвитку вчителів на рівні освітніх округів. Описується вплив одночасного впровадження багатьох реформ і особливо реформи децентралізації на суть поняття «управління освітніми закладами». Подається нова функція керівника освітньої галузі, який буде не лише створювати умови для комфортного перебування учнів, учителів та персоналу в освітньому закладі, а також створюватиме умови для розвитку учнів та вчителів. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури з цього питання обґрунтовується методика формування експерименту, метою якого є розкриття змісту та особливостей формування професійної компетентності вчителя початкової школи та розкриття особливостей управління неформальною освітою такої категорії вчителів у міжкурсовий та міжкатестаційний періоди. Саме такий підхід до розвитку професійної компетентності педагогів початкової школи допоможе кожному вчителю прокласти власний шлях професіонала, майстра своєї справи та стати візитівкою освітнього закладу, де він працює.

Ключові слова: професійна компетентність, розвиток професійної компетентності, управління розвитком професійної компетентності, неформальна освіта,

компоненти професійної компетентності, етапи розвитку професійної компетентності.

This article is devoted to one of the topical today's problem of nonformal education management of elementary school teachers during intercourse and interattestation periods. Despite good research of the concept of professional competence in this article given mobile model of professional competence development of elementary school teachers with means of nonformal education. On the basis of the analysis of psychological and pedagogical literature given existing views of resources and stages of professional competence development and defined resources and stages of professional competence development in framework of nonformal education. Opened the components of elementary school teachers professional competence, detailed described the stages of professional competence development according to teachers' experience, category and age: motivation, content and technology. Given blocks of nonformal education resources and recommendation for using of this resources according to professional competence development of teachers. The main attention is given to the administrative aspects of professional development organization on the level of educational regions. Described the influence of simultaneous inculcation of a lot of reforms, particularly the decentralisation reform, on essence of the concept of education management. Given new function of the head of education branch. The head of education branch have to create conditions for comfortable stay of pupils, teachers and all personnel in school and have to create the conditions for development of pupils and teachers. On the basis of the analysis of psychological and pedagogical literature is substantiated the method of forming experiment. The aim of this experiments is uncovering of features of professional competence development of elementary school teachers and showing of features of nonformal education management of this teachers during intercourse and interattestation periods. This approach to professional competence development of elementary school teachers helps every teacher to make his own professional way and to be a business card of school, where he works.

Key words: professional competence, development of professional competence, management of professional competence development, nonformal education, components of professional competence, stages of professional competence development.

УДК 377

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-13-2-33>

Раус В.В.,

аспірант кафедри філософії і освіти дорослих

Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»,

головний спеціаліст

Попільнянської райдержадміністрації

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Реформування шкільної освіти, яке відбувається в Україні, одночасне впровадження бага-

тьох реформ і особливо реформи децентралізації докорінно вплинули на суть поняття «управління освітніми закладами». Керівник освітньої галузі певного району, об'єднаної територіальної громади чи

директор опорного закладу має бути не просто хорошим управлінцем, а менеджером, який добре буде вирішувати як побутові питання (організацію комфортного та здорового перебування учнів, учителів та персоналу в освітньому закладі), так і створювати умови для розвитку учнів і вчителів. Оскільки Україна взяла вектор європейського розвитку, то і організація освітнього процесу має базуватися не просто на набутті багажу знань, а формуванні компетентностей, які будуть корисні протягом усього життя. Високі вимоги до результату освітнього процесу потребують нового підходу до підготовки вчителя, який стане суб'єктом особистісного та професійного зростання, буде здатен досягти нових педагогічних цілей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням філософії освіти, управлінню освітою присвячені праці В. Андрущенка, Б. Гершунського, І. Зязюна, В. Кременя, Т. Сорочан; теорії компетентнісного підходу до навчання присвячені праці В. Байденка, Є. Зеєр, І. Зимньої, Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Мітіна, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко. Психологічні засади професійного формування майбутнього педагога розкривають Г. Балл, І. Бех, В. Бодров, С. Максименко, В. Моргун, В. Панюк, В. Рибалка, Б. Теплов. Дослідження змісту методів та засобів професійної підготовки всебічно вивчено А. Алексюком, В. Бондарем, О. Горською, А. Капською, М. Шкілем, О. Ярошенко. Наукові положення теорії професійного становлення представили Г. Васянович, П. Воловик, О. Пехота, М. Солдатенко, Л. Хомич.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на досить досліджене поняття професійна компетентність та її складників, ми не маємо на поточний момент цілісної моделі розвитку професійної компетентності засобами неформальної освіти. Є багато поглядів щодо етапів та підходів до розвитку професійної компетентності, але не досить досліджене питання впорядкування ресурсів розвитку професійної компетентності відповідно до етапів та категорії, стажу і віку учителів початкової школи. Потребує дослідження такий компонент професійної компетентності, як професійна культура, та його вплив на професійну діяльність педагога.

Формулювання цілей статті. Метою статті є узагальнення досліджень, що розкривають зміст та особливості формування професійної компетентності вчителя початкової школи, та розкриття особливостей управління неформальною освітою такої категорії учителів у міжкурсовий та міжквестаційний періоди.

Виклад основного матеріалу. Трансформаційні процеси у системі освіти України активізували механізми її рефлексії, спонукали до поглибленого вивчення і переосмислення теоретичних знань і практичного досвіду. Швидке впровадження реформ у освітній галузі вимагає підготовки педагогів з новим типом мислення, спрямованим на самороз-

виток. Сучасний етап в освіті України сміливо можна назвати етапом формування нової освітньої філософії, яка формуватиме компетентну особистість, забезпечуватиме повноцінний фізичний, інтелектуальний та духовний розвиток.

Рефлексивна діяльність педагога є основою формування мотивів для саморозвитку. Досвід показує, що сприятливі умови для саморозвитку особистості педагога найкраще можуть бути створені лише в рамках неформальної освіти.

Отже, щоб сформувати творчого суб'єкта професійної педагогічної діяльності, компетентного педагога початкової школи, варто спочатку визначити напрямок руху та кінцеву мету, якої варто прагнути, тобто компоненти професійної діяльності.

На думку О. Пометун, професійна компетентність має формуватися у процесі навчання і містити знання, уміння, ставлення, досвід діяльності і поведінкові моделі особистості [1]. Учена розглядає готовність майбутнього педагога до професійної діяльності як особистісне утворення, що забезпечує внутрішні мотиви діяльності, педагогічну самосвідомість, педагогічні здібності, знання, уміння та навички, здатність до інтегрування знань, професійно значущі якості особистості [2, с. 66]. З вищезазначеного виділяються особистісний складник: педагогічна самосвідомість, інтерес до діяльності, потреба в ній та мотиви діяльності; і процесуальний: педагогічні здібності, знання про предмет, способи діяльності, навички й уміння, професійно значущі якості. Завданням мудрого керівника виступає мобілізація особистості педагога на включення у професійну діяльність та спрямування його до саморозвитку та самоосвіти. Такі дослідники, як В. Бондар, Н. Бібік, Т. Байбара, М. Вашуленко, О. Савченко, Л. Хомич, І. Шапошникова, звертають увагу на такі сутнісні характеристики професійної компетентності, як поглиблене знання предмета, постійне оновлення знань для успішного вирішення професійних завдань, наявність змістового, процесуального та особистісного компонентів.

Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу з цього питання, ми визначаємо такі основні компоненти професійної компетентності вчителя початкової школи, як:

- спеціальні компетентності в галузях дисциплін, що викладаються;
- методична компетентність у галузі формування знань, умінь і навичок;
- професійна культура;
- педагогічна компетентність;
- аутопсихологічна компетентність (рефлексія педагогічної діяльності).

Розвиток професійної компетентності педагога розпочинається з початку оволодіння професією педагога й охоплює декілька етапів професійного розвитку фахівця. Є такі етапи професійного розвитку педагога [3]:

- оптант (етап вибору професії);
- адепт (навчання у спеціалізованому навчальному закладі: коледж, виш);
- адаптант (звикання молодого фахівця до роботи);
- інтернал (людину називають досвідченим фахівцем, який може самостійно й успішно справитися з основними професійними функціями);
- майстер (наявність у фахівця спеціальних якостей, умінь, широке орієнтування у професійній діяльності, індивідуальний стиль діяльності);
- авторитет (фахівець – майстер своєї справи, широко відомий у своєму колі або за його межами, професійно вирішує завдання за рахунок великого досвіду, вміння організувати роботу тощо);
- наставник (фахівець є авторитетним майстром, передає досвід молодим, стежить за їхнім професійним зростанням, його життя сповнене осмисленою професійною перспективою).

На думку Г. Назаренко, під час переходу від етапу до етапу у вчителя поступово формується професійна компетентність.

Усе це добре, послідовно та гармонійно виглядає, якщо ми говоримо про первинний розвиток професійної компетентності педагога. А що ж робити, якщо ми маємо педагогів з різним складом професійного розвитку, з різним стажем та досвідом, яким у зв'язку з реформами в освітній галузі чи перерваною трудовою діяльністю з певних причин потрібно освоїти нові компетентності чи заповнити прогалини з певних компонентів професійної компетентності. Оскільки ми маємо різні категорії вчителів, не може бути однієї схеми чи алгоритму розвитку професійної компетентності для всіх учителів, адже багаж теоретичного і практичного досвіду у кожного різний, не варто забувати, що хороший управлінець буде створювати умови для індивідуального розвитку кожного педагога. Жоден з учителів, своєю чергою, ніколи не зізнається керівнику, який буде оцінювати його професійну діяльність та визначати відсоток премії, що він чогось не знає чи щось у нього не виходить. Ці питання вчителі охоче вирішують засобами неформальної освіти.

Отже, для вирішення питань розвитку професійної компетентності педагогів має бути створена мобільна модель управління розвитком професійної компетентності. Це допоможе кожному вчителю прокласти власний шлях професіонала, майстра своєї справи, а керівник зможе допомогти та надати настанови кожному педагогу, і, відповідно, буде задоволений результатом освітнього процесу.

Відповідно, ми визначаємо такі блоки ресурсів для розвитку професійної компетентності учителів початкової школи:

- пізнавальний блок;
- методично-технологічний блок;
- практичний блок.

З огляду на вищесказане, ми виділяємо такі етапи розвитку професійної компетентності вчителів початкової школи:

- мотиваційний;
- змістовий;
- технологічний.

Такий підхід до розвитку професійної компетентності вчителів початкової школи буде зручним як для рівня освітнього закладу, так і для освітнього округу, де за умов співпраці створюються спільні методичні осередки для всіх категорій учителів. Це можуть бути школи передового педагогічного досвіду, школи молодого вчителя, консультпункти на базі певного закладу, об'єднання вчителів з певних проблемних питань тощо. Основним у цьому разі є дослідження потреб учителів та створення таких ресурсів для розвитку професійної компетентності (методичних осередків), щоб кожен учитель зміг не лише надолужити прогалини, а й отримати поштовх для подальшого розвитку.

Висновки. Головним завданням мудрого управлінця освітньої галузі є створення сприятливих умов для розвитку педагогів, які, своєю чергою, будуть добре забезпечувати освітній процес. Учитель, який постійно працює над собою, над розвитком своєї професійної компетентності буде спонукати до такого ж розвитку своїх учнів. Саме такий учитель буде достойним взірцем не лише для учнів, а й для колег. Нині, у період реформування галузі освіти, актуальним стоїть питання організації неформальної освіти для педагогів, що дасть поштовх для розвитку кожного педагога, допоможе створити власний стиль організації освітнього процесу. Крім того, неформальна освіта не обмежує учителів у часі чи просторі, педагоги самостійно можуть вибирати необхідні для них заходи та у зручний для них час.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. *Рідна школа*. 2005. № 1. С. 65–69.
2. Пометун О. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті. Світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики за ред. О.В. Овчарук. Київ : «К. І. С.», 2004. 112 с.
3. Назаренко Г.І. Професійна компетентність особистості викладача післядипломної педагогічної освіти. *Освіта Донбасу*. 2010. № 2. С. 80.
4. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. Санкт-Петербург : Питер, 2011. 512 с.
5. Сорочан Т.М. Безперервна освіта педагогів: управлінський аспект. URL: sorochantm.blogspot.com/2015/07/blog-post_40.html
6. Разина Н.А. Модель профессиональной компетентности учителя в соответствии со стандартами образования. *Завуч*. 2001. № 4. С. 113–136.
7. Кремень В.Г. Час вимагає учителя з новими якостями. *Освіта*. 2006. № 32. С. 4–5.